অধ্যায় ৬ ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি

অধ্যায় গাঁথনি

৬.১ উদ্দেশ্য

৬.২ পৰিচয়

৬.৩ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু ইয়াৰ অর্থ

৬.৪ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ বৈশিষ্ট্য

৬.৫ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ শ্রেণীবিভাগ

৬.৬ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ ৰূপায়ণ

৬.৭ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ সাংবিধানিক গুৰুত্ব

৬.৮ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজৰ প্রভেদ

৬.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৬.১০ অধিক জানিবলৈ

৬.১১ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৬.১২ আৰ্হি প্রশ্ন

৬.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ অর্থ, বৈশিষ্ট্য আৰু ইয়াৰ প্রকাৰসমূহৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰিব পাৰিব
- নির্দেশাত্মক নীতিৰ গুৰুত্ব সম্বন্ধে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব
- ভাৰতবষত নর্দেশাত্মক নীতিৰ ৰূপায়ণৰ সম্বন্ধে বর্ণনা কৰিব পাৰিব
- নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজৰ প্রভেদসমূহ নির্ণয় কৰিব পাৰিব।

৬.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টিত আপোনাক ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ বিষয়ে পৰিচয় কৰাই দিয়া হ'ব। এই নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ৰাষ্ট্ৰৰ উদ্দেশ্যে দিয়া হৈছে আৰু ৰাষ্ট্ৰই শাসন পৰিচালনা আৰু আইন প্রণয়নৰ ক্ষেত্রত এইসমূহ অনুসৰণ কৰিব লাগে। নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্রধান লক্ষ্য হ'ল ভাৰতবর্ষক এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰলৈ ৰূপান্তৰিত কৰা। অৱশ্যে মৌলিক অধিকাৰৰ দৰে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ বলবৎযোগ্য নহয়। কোনো চৰকাৰে এই নীতিসমূহ মানি নচলিলেও তেনে চৰকাৰক আদালতে এই নীতিসমুহ মানি চলিবলৈ বাধ্য কৰাব নোৱাৰে। অৱশ্যে প্রত্যেক দায়বদ্ধ চৰকাৰৰ (responsible government) প্রধান কর্তব্য হ'ল এই নীতিসমূহ মানি চলা যাতে সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক ন্যায় প্রতিষ্ঠা হয়।

৬.৩ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু ইয়াৰ অর্থ

ৰাষ্ট্ৰপৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ অন্তর্ভুক্তি হ'ল ভাৰতীয় সংবিধানৰ এক উল্লেখযোগ্য বৈশিষ্ট্য। ভাৰতীয় সংবিধান প্ৰণেতাসকলে আয়াৰলেণ্ডৰ সংবিধান অনুসৰণ কৰি আমাৰ দেশৰ সংবিধানতো একেধৰণৰ নির্দেশাত্মক নীতি অন্তর্ভুক্ত কৰিছে। সংবিধান প্ৰণেতাসকলৰ মতে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ বাবে মৌলিক; যিহেতু এই নীতিসমূহে ৰাষ্ট্ৰৰ জনসাধাৰণৰ আশা আকংঙ্খা প্ৰতিফলিত কৰে। আয়াৰলেণ্ডৰ সংবিধানৰ প্ৰতি ভাৰতীয় প্ৰণেতাসকল অতিকৈ আকৃষ্ট হৈছিল। তেওঁলোকে লক্ষ্য কৰিছিল যে প্ৰথম বিশ্বযুদ্ধৰ পিছত কার্যকৰী হোৱা সংবিধান-সমূহ বিশেষকৈ জার্মানী আৰু পূব ইউৰোপৰ ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ সংবিধানত জনসাধাৰণৰ কল্যাণ আৰু ৰাষ্ট্ৰৰ অর্থনৈতিক প্ৰগতিৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। এনে দৃষ্টিভংগীৰ ফলস্বৰূপে আমাৰ সংবিধান প্ৰণেতাসকলে ভাৰতীয় সংবিধানৰ চতুর্থ অংশ(Part-IV)ৰ অনুচ্ছেদ নং ৩৬ ৰ পৰা ৫১ লৈ কিছুমান জনকল্যাণমূলক নীতি সন্নিৱিষ্ট কৰিছে। ইয়াৰ উপৰিও, ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাৰ লগত জড়িত কিছুমান নীতিও নির্দেশাত্মক নীতিত অন্তর্ভূক্ত কৰা হৈছে যিবোৰ নীতি ভাৰতীয় সমাজৰ মুক্তিৰ বাবে অপৰিহার্য হিচাপে গণ্য কৰিছিল। গণতান্ত্রিক শাসন ব্যৱস্থা সাফল্যমণ্ডিত কৰিবলৈ ৰাজনৈতিক গণতন্ত্র প্ৰতিষ্ঠাৰ লগতে অর্থনৈতিক গণতন্ত্র প্ৰতিষ্ঠা হোৱাটো অতি প্ৰয়োজনীয়। এইখিনিতে উল্লেখযোগ্য যে সংবিধান প্ৰণেতাসকলৰ প্ৰধান লক্ষ্য আছিল নির্দেশাত্মক নীতিৰ বাস্তৱ ৰূপায়ণৰ জৰিয়তে ভাৰতীয় সমাজত সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক ন্যায় প্ৰতিষ্ঠা কৰা। ভাৰতীয় সংবিধানৰ প্ৰস্তাৱনাত যি সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক গণতন্ত্র প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহেও সেই কথাই উনুকিয়াইছে। ভাৰতীয় সংবিধান অন্তর্ভুক্ত ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ হ'ল- ৰাষ্ট্ৰৰ পক্ষে মানিবলগীয়া কিছুমান নির্দেশাৱলী যাতে ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাত এই নির্দেশসমূহৰ বাস্তৱ ৰূপায়নৰ ফলত নাগৰিক সকলৰ মাজত সামাজিক, অর্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক ন্যায়; চিন্তা, প্ৰকাশ, বিশ্বাসৰ স্বাধীনতা; সমমর্য্যাদা আৰু অন্যান্য সা-সুবিধাৰ ক্ষেত্রত সমতা প্ৰতিষ্ঠাৰ লগতে ৰাষ্ট্ৰৰ ঐক্য-সংহতি বিৰাজ কৰে। নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ গনতান্ত্রিক সমাজবাদ (democratic socialism) আদর্শৰ আধাৰত প্ৰতিষ্ঠিত। ৰাষ্ট্ৰৰ শাসন পৰিচালনাৰ আৰু আইন প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্রত এই নীতিসমূহ মানি চলাটো চৰকাৰৰ প্ৰধান কর্তব্য। কাৰণ নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল— ভাৰতবর্ষত এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা।

সংবিধান অন্তর্ভুক্ত নির্দেশাত্মক নীতিসমূহক কেইবাটাও ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি। এই নীতিসমূহ প্ৰধানকৈ ৰাষ্ট্ৰৰ শাসন পৰিচালনা, ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ, আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় শান্তি আৰু নিৰাপত্তা সম্পর্কীয় নীতিৰ এক সুসংমিশ্রণ বুলিব পাৰি। এই নীতিসমূহ ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতি নির্দেশৰ নিচিনা। অৱশ্যে এইবোৰ ন্যায়িক বিচাৰযোগ্য নহয়। ৰাষ্ট্ৰৰ শাসন পৰিচালনা আৰু আইন প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্রত শাসনাধিষ্ঠ চৰকাৰে এই নীতিসমূহ অনুসৰণ নকৰিলেও এই নীতিবোৰ

মানি চলিবলৈ তেনে চৰকাৰক বাধ্য কৰাব নোৱাৰি। কিন্তু চৰকাৰৰ পক্ষে এই নীতিসমূহ যিমান দূৰ সম্ভৱ মানি চলাটো দৰকাৰ, কাৰণ আধুনিক গণতান্ত্রিক শাসনব্যৱস্থাত এই নীতিসমূহে এক নির্ণয়কাৰী ভূমিকা পালন কৰে। এই নীতিবোৰ হ'ল গণতন্ত্ৰ আৰু কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰৰ মূলভেঁটী। ভাৰতীয় জনসাধাৰণৰ দীর্ঘদিনীয়া আশা-আকংশা বাস্তৱত প্রতিফলিত কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভাৰতীয় সংবিধানত এই নীতি সমূহৰ সংযোজন কৰা হৈছে। সংবিধান প্রণেতাসকলে চিন্তা কৰিছিল যে সংবিধানত নির্দেশাত্মক নীতিৰ অন্তর্ভুক্তিয়ে শাসনাধিষ্ঠ চৰকাৰক ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰ কৰাৰ পৰা আঁতৰত ৰাখিব। মৌলিক অধিকাৰে যিধৰণে ৰাজনৈতিক গনতন্ত্ৰ প্রতিষ্ঠাৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়ে ইয়াৰ বিপৰীতে নির্দেশাত্মক নীতিয়ে সমাজত অর্থনৈতিক গণতন্ত্ৰৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে, কাৰণ দেখা যায় যে অর্থনৈতিক নিৰাপত্তা, সমতা আৰু অধিকাৰ অবিহনে নাগৰিকে ৰাজনৈতিক অধিকাৰ কার্যকৰী কৰিব নিবিচাৰে। এনে চিন্তাধাৰাৰেই সংবিধান প্রণেতাসকলে মৌলিক অধিকাৰৰ পৰিপূৰক হিচাপে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত কৰিছিল।

৬.৪ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ বৈশিষ্ট্য

ভাৰতীয় সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্রধান বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ হ'ল ৰাষ্ট্ৰৰ পক্ষে কিছুমান নির্দেশাৱলী। এই নীতিবোৰ সংবিধানত স্বীকৃত যদিও ৰাষ্ট্ৰক এই নীতিবোৰ মানি চলিবলৈ বাধ্য কৰাব নোৱাৰি।
- নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ন্যায়িক বিচাৰযোগ্য নহয় আৰু এনে নীতিসমূহ বলবৎ কৰাৰ কাৰণে আদালতৰ কায চাপিব নোৱাৰি।
- নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ইতিবাচক (positive) হোৱা হেতুকে এইবোৰে ৰাষ্ট্ৰৰ কার্য পৰিধি আৰু ক্ষমতা বৃদ্ধি কৰিছে।
- নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্রধান লক্ষ্য হ'ল কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ (welfare state) প্রতিষ্ঠা কৰা। এই নীতিবোৰ সমাজবাদী চিন্তাধাৰাৰ ওপৰত প্রতিষ্ঠিত।
- ৰাষ্ট্ৰৰ আর্থসামাজিক উন্নয়নৰ কাৰণে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ অপৰিহার্য্য। কাৰণ ন্যায় আৰু জনকল্যাণ এই দুয়োটাই আমাৰ সংবিধানৰ প্রধান লক্ষ্য।
- নির্দেশাত্মক নীতিৰ নৈতিক মূল্য যথেষ্ট। কোনো দায়বদ্ধ চৰকাৰে এই নীতিসমূহৰ বিৰোদ্ধাচৰণ কৰিব নোৱাৰে।
- নির্দেশাত্মক নীতিসমূহে জনমতক (public opinion) প্রতিনিধিত্ব কৰে। এই নীতিসমূহে ভাৰতীয় জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংশা প্রতিফলিত কৰে।
- ৰাষ্ট্ৰৰ শাসন পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত নির্দেশাত্মক নীতিসমূহক মৌলিক (fundamental) হিচাপে গন্য কৰা হয়। কল্যাণকাৰী ৰাষ্ট্ৰ প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ হ'লে চৰকাৰে এই নীতিসমূহ অনুসৰণ কৰাটো অপৰিহার্য্য।

৬.৫ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ শ্ৰেণীবিভাগ

(ক) সমাজবাদী আৰু অর্থনৈতিক নীতি

সংবিধানৰ সমাজবাদী আৰু অর্থনৈতিক নীতিসমূহৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য হ'ল ভাৰতবর্ষক কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰা। সংবিধানৰ ৩৮(১) নং অনুচ্ছেদত উল্লেখ আছে যে ৰাষ্ট্ৰই সামাজিক, আর্থিক আৰু ৰাজনৈতিক ন্যায় প্ৰতিষ্ঠাৰ জৰিয়তে সামাজিক কল্যাণ সাধন, মর্যাদা (status) আৰু সম সুযোগ সুবিধাৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা চলাব। গতিকে ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল ন্যায়ৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত এক সামাজিক অৱস্থাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি জনকল্যাণ সাধন কৰা। এনে লক্ষ্য সাধন কৰাৰ উদ্দেশ্যে তলত উল্লেখিত নীতিসমূহ শাসন পৰিচালনা আৰু আইন প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্ৰত মানি চলিবলৈ ৰাষ্ট্ৰক নির্দেশ দিয়া হৈছে—

- পুৰুষ মহিলা নির্বিশেষে সকলোৰে বাবে জীৱিকা অর্জনৰ সুবিধা কৰা;
- সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ মাজত সম্পদৰ সম-বিতৰণ কৰা;
- পুৰুষ-মহিলা নির্বিশেষে সমান কামৰ বাবে সমান মজুৰীৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- শ্ৰমিকসকলৰ বাবে কাম কৰাৰ উপযুক্ত পৰিবেশ সৃষ্টি কৰা;
- শ্ৰমিকসকলৰ বাবে জিৰণিৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- নিবনুৱা, বৃদ্ধ, ৰোগী আৰু শাৰীৰিকভাৱে অক্ষম সকলক সহায় কৰিবলৈ ব্যৱস্থা কৰা;
- সকলোৰে কাৰণে সম-মর্যাদা আৰু সুযোগ-সুবিধাৰ ব্যৱস্থা কৰা।
- শিশু আৰু যুৱক-যুৱতীসকলক সকলো প্ৰকাৰৰ শোষণ আৰু নৈতিক পার্থিৱ দুর্গতিৰ পৰা ৰক্ষা কৰা;
- নাগৰিকৰ বাবে উপযুক্ত কামৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- বাধ্যতামূলক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- জনসাধাৰণ জীৱন ধাৰমৰ মানদণ্ড উন্নত কৰা;
- পৰিবেশ (environment) সংৰক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- সমগ্ৰ ভাৰতবর্ষৰ বাবে একেধৰণৰ দেৱানী আইন প্ৰৱর্তনৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- উদ্যোগ, শিল্প প্ৰতিষ্ঠান আদিৰ পৰিচালনাত শ্ৰমিক কর্মীসকলৰ সক্ৰিয় অংশগ্ৰহণৰ ব্যৱস্থা কৰা ইত্যাদি।

(খ) গান্ধীবাদী নীতি

সংবিধানৰ ৪০, ৪৩, ৪৭ আৰু ৪৮ অনুচ্ছেদত সন্নিৱিষ্ট নীতিসমূহ মহাত্মা গান্ধীয়ে তেওঁৰ জীৱন কালত আদর্শ হিচাপে গ্ৰহণ কৰিছিল। ভাৰতীয় সংবিধান প্ৰণেতাসকলে মহাত্মা গান্ধীৰ সপোন বাস্তৱায়িত কৰাৰ উদ্দেশ্যে তেওঁৰ আদর্শসমূহ ৰূপায়নৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল। গান্ধীবাদী নীতিৰ মূল নীতিবোৰ হ'ল -

- পঞ্চায়ত ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন কৰা আৰু গাঁৱৰ জনসাধাৰণৰ স্বায়ত্ব শাসনৰ ব্যৱস্থা কৰা;
- কুটিৰ শিল্পৰ উন্নতি সাধন কৰি গাঁও অঞ্চলৰ অর্থনৈতিক বুনিয়াদ সুদৃঢ় কৰা;

- মাদক দ্ৰব্যৰ ব্যৱহাৰ নিষিদ্ধকৰণ কৰা;
- গো-হত্যা নিবাৰণ কৰা;
- কার্যপালিকাৰ পৰা ন্যায়পালিকা পৃথক কৰাৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা;
- ঐতিহাসিক স্মৃতি চিহ্ন, স্থান আৰু কলা কৌশল নাইবা ঐতিহাসিকভাৱে বিখ্যাত বস্তুবোৰ সংৰক্ষণ কৰা;
- কৃষি আৰু পশুপালন কার্যসমূহ আধুনিক পদ্ধতিৰে কৰা;
- পৰিবেশ আৰু গছ-গছনি, পশু-পক্ষী সংৰক্ষণ কৰা;
- পিচপৰা শ্ৰেণীৰ শৈক্ষিক আৰু আর্থিক উন্নয়নৰ বাবে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা ইত্যাদি।

(গ) আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নীতি

সংবিধানৰ ৫১নং অনুচ্ছেদত অন্তর্ভুক্ত নীতিসমূহেই মূলতঃ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নীতি যিবোৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় শান্তি, নিৰাপত্তা আদিৰ লগত জড়িত।

প্ৰধান আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নীতিসমূহ হ'ল—

- আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় শান্তি আৰু নিৰাপত্তা সুনিশ্চিত কৰা;
- ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত সৌহার্দপূর্ণ সম্পর্ক বজায় ৰখা;
- মধ্যস্থতাৰে আন্তর্জাতিক বিবাদসমূহ মিমাংসা কৰা ইত্যাদি।

৬.৬ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ ৰূপায়ণ

ভাৰতীয় সংবিধান প্ৰণেতাসকলে সামাজিক, ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক ন্যায়ৰ ওপৰত আধাৰিত এখন নতুন সমাজ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰিছিল। তেওঁলোকে ন্যায়ৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত এক গণতান্ত্ৰিক শাসন ব্যৱস্থা প্ৰৱর্তন কৰিব বিচাৰিছিল যাতে জনসাধাৰণে নিত্য নৈমিত্তিক প্ৰয়োজনসমূহ লাভ কৰিব পাৰে। সেই উদ্দেশ্যে ৰাষ্ট্ৰক প্ৰয়োজনীয় পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিবলৈ নির্দেশ দিয়া হৈছে যাতে নাগৰিকে কামৰ অধিকাৰ, শিক্ষাৰ অধিকাৰ, নিবনুৱা, বৃদ্ধ, ৰুগ্ন, বিকলাংগ বা আকস্মিক দূর্ঘটনাত বিপন্ন হোৱা লোকসকলে ৰাষ্ট্ৰৰ পৰা সাহার্য্য লাভ কৰে। ৰাষ্ট্ৰৰ ওপৰত আৰোপিত এনে নির্দেশ বাস্তৱত ৰূপায়ন কৰাৰ উদ্দেশ্যে চৰকাৰে বর্তমানলৈ বিভিন্ন পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছে। চৰকাৰে সামাজিক, অর্থনৈতিক; উদ্যোগ, কৃষি, শ্ৰমিক আৰু কৰ ইত্যাদি বিষয়ক বিভিন্নধৰণৰ আইন প্ৰণয়ন কৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে, Taxation Inquiry Commission [1953-54]ৰ জৰিয়তে প্ৰচলিত কৰ গাঠনি (Tax Structure) নিৰিক্ষণ আৰু অর্থনৈতিক অসমতা আঁতৰোৱাৰ ওপৰত গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা হৈছে।

উক্ত Taxation Inquiry Commission ৰ লক্ষ্যসমূহ ৰূপায়নৰ কাৰণে 'The Industrial Development and Regulation Act '(1951) প্ৰণয়ন কৰা হৈছিল আৰু ইয়াৰ পৰৱর্তী সময়ত ১৯৬৫ চনত 'Monopolies Inquiry Commission' গঠন কৰি ৰাষ্ট্ৰৰ অর্থনৈতিক ক্ষমতা ব্যক্তিৰ হাতত কেন্দ্ৰীভূত হোৱা আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় অর্থনীতিত একচেতীয়া মনোভাৰ বৃদ্ধি হোৱাৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা সামাজিক অস্থিৰতা আদিৰ বিষয়ে অনুসন্ধান কৰিছিল। ১৯৫০

চনৰ প্ৰথম ভাগতেই ভূমি সংস্কাৰ আইন (Land Reform Legislation) প্ৰণয়ন কৰি জমিদাৰী প্ৰথা (Zamindari System) উচ্ছেদ কৰা হৈছে আৰু মাটিৰ মালিকীস্বত্বৰ সৰ্ব্বোচ্চ সীমা নিৰূপণ কৰা হৈছে। গতিকে বৰ্তমান গাওঁ আৰু নগৰ অঞ্চলৰ মাটি চিলিং আইনৰ নিয়ন্ত্ৰনাধীন আৰু এনে আইনৰ জৰিয়তে মাটিৰ মালিকৰ পৰা ওপৰঞ্চি মাটি কাঢ়ি আনি সমাজৰ দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ মাজত চৰকাৰী আঁচনিৰ জৰিয়তে বিতৰণৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এনে আইনৰ লগত সংগতি ৰাখি ৰাজ্য চৰকাৰসমূহে ৰাজ্যিক ভূমি সংস্কাৰ আইন প্ৰণয়ন কৰিছে যাতে ব্যক্তিৰ হাতত অধিক সম্পদ কেন্দ্ৰীভূত নহয়।

চিলিং ঃ কোনো ব্যক্তিয়ে ব্যক্তিগতভাৱে স্বযাধিকাৰ পাব পৰা মাটিৰ সৰ্ব্বোচ্ছ সীমা।

সংবিধানৰ ৪০নং অনুচ্ছেদত উল্লেখিত গাঁও পঞ্চায়তসমূহক স্থানীয় প্ৰশাসনৰ গোট হিচাপে গঢ়ি তোলাৰ উদ্দেশ্যে স্বাধীনতা লাভৰ পিছৰ পৰাই বিভিন্ন আইন প্ৰৱৰ্তন কৰা হৈছে। বিশেষকৈ ঐতিহাসিক ৭৩ তম আৰু ৭৪তম্ সংবিধান সংশোধনী আইন (১৯৯২ চন) প্ৰণয়ন কৰা হৈছে আৰু পঞ্চায়ত অনুষ্ঠানসমূহক প্ৰশাসনীয় গোট হিচাপে গঢ়ি তোলা হৈছে। পঞ্চায়ত অনুষ্ঠান সমূহলৈ ২৯টা বিভাগ হস্তান্তৰ কৰা হৈছে যাতে স্থানীয় অঞ্চলৰ জনসাধাৰণে তেওঁলোকৰ অংশগ্ৰহণ আৰু পৰ্যাপ্ত সমৰ্থনেৰে তেওঁলোকৰ বহুদিনীয়া সপোন বস্তুৰায়িত কৰিব পাৰে। এনে লক্ষ্য সফল কৰাৰ উদ্দেশ্যে ৰাজ্য চৰকাৰ সমূহেও ৰাজ্যিক পঞ্চায়ত আইন প্ৰণয়ন কৰিছে আৰু পঞ্চায়ত অনুষ্ঠানসমূহক বিত্ত (funds), কাৰ্যাৱলী (functions) আৰু কৰ্মচাৰী (functionaries) হস্তান্তৰৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। কুটিৰ শিল্পৰ দ্ৰুত বিকাশৰ বাবে (All India Handicrafts Board, All India Handloom Board, Central Silk Board, Coir Board) ইত্যাদি প্ৰতিষ্ঠা কৰা হৈছে। খাদী উদ্যোগৰ উন্নয়নৰ কাৰণে (The National Small Industries Corporation, the Khadi and Village Industries Commission) গঠন কৰা হৈছে। অৰ্থনৈতিকভাৱে পিছপৰা শ্ৰেণী, যেনে— অনুসূচীত জাতি আৰু জনজাতিৰ উন্নয়নৰ বাবে নিয়োগৰ সুবিধা আদি কৰি বিভিন্ন ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হৈছে যাতে এই অনগ্ৰসৰ শ্ৰেণীবোৰে সমাজৰ আন আন উন্নত শ্ৰেণীবোৰৰ লগত ফেৰ মাৰিব পাৰে। প্ৰাথমিক শিক্ষাক বাধ্যতামূলক কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভাৰত চৰকাৰে বিভিন্ন ধৰণৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত ১৯৫২ চনত ভাৰত চৰকাৰে গ্ৰাম্য আৰু আন্তঃগাঠনি সুদৃঢ় কৰাৰ বাবে সমূহীয়া উন্নয়ন পৰিকল্পনা (Community Development Project) নামেৰে সৰ্ববৃহৎ আঁচনি গ্ৰহণ কৰে। এনে আঁচনিৰ জৰিয়তে গাওঁ অঞ্চলৰ যাতায়ত, যোগাযোগ, শিক্ষা, কৃষি, স্বাস্থ্য আৰু গৃহ আচবাব ইত্যাদি দিশত আন্তঃগাঠনি সুদৃঢ় কৰিব বিচাৰিছিল। মাদক দ্ৰব্য নিবাৰণৰ উদ্দেশ্যে ৰাজ্যিক চৰকাৰসমূহে আইন প্ৰণয়ন কৰিছে আৰু ইয়াৰ প্ৰচলনৰ ক্ষেত্ৰত নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰিছে। ঐতিহাসিক স্মৃতি চিহ্ন সংৰক্ষণৰ উদ্দেশ্যে প্ৰয়োজনীয় আইন প্ৰণয়ন কৰা হৈছে। আইনগত ব্যৱস্থাৰ যোগেদি ন্যায়পালিকাক কাৰ্যপালিকাৰ পৰা পৃথক কৰা হৈছে আৰু সমগ্ৰ দেশত প্ৰচলন হোৱাকৈ একেধৰণৰ দেৱানী আইন (Uniform Civil Code) প্ৰৱৰ্তনৰ চিন্তাও কৰা হৈছে। সমাজৰ দুখীয়া দৰিদ্ৰ জনসাধাৰণক কল্যাণ আৰু মুক্ত আইন সাহায্য (free legal aid) প্ৰদানৰ বাবে বিভিন্ন ধৰণৰ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা হৈছে।

ভাৰত চৰকাৰে কাম কৰাৰ অধিকাৰ সুনিশ্চিত কৰিবলৈ মহাত্মা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰামীন স্বৰোজগাৰ যোজনা (MGNREGA)ৰ জৰিয়তে এশ দিনৰ ৰোজগাৰ আগবঢ়াইছে। সংবিধানৰ ৫১নং অনুচ্ছেদত উল্লেখিত আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় শান্তি আৰু নিৰাপত্তা সুনিচ্ছিত কৰাৰ উদ্দেশ্যে ভাৰতবৰ্ষৰ বৈদেশিক নীতিত বিভিন্ন ব্যৱস্থা সংযোজন কৰা হৈছে। স্বাধীনতা লাভৰ পিছত জৱাহৰলাল নেহৰুৰ সবল নেতৃত্বত ভাৰত চৰকাৰে পঞ্চশীল নীতিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈছিল আৰু শান্তিপূৰ্ণ আৰু সহযোগীতাৰ নীতিৰে সকলো ধৰণৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সমস্যা সমাধানৰ পোষকতা কৰিছিল। আমাৰ ৰাষ্ট্ৰ ভাৰতবৰ্ষই সকলোৰে বাবে শান্তিপূৰ্ণ আৰু সহযোগিতাৰ নীতিৰে সকলো ধৰণৰ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সমস্যা সমাধানৰ পোষকতা কৰিছিল। আমাৰ ৰাষ্ট্ৰ ভাৰতবৰ্ষই সকলোৰে বাবে শান্তি আৰু স্বাধীনতা লাব সুনিশ্চিত আৰু ৰাষ্ট্ৰসমূহৰ মাজত কূটনৈতিক আৰু বাণিজ্যিক সম্বন্ধ বজাই ৰাখিব বিচাৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ন্যায়িক বিচাৰযোগ্য নহয়।
(শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ প্রধান লক্ষ্য কি?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ৰাষ্ট্ৰ নে জনসাধাৰণৰ উদ্দেশ্যে সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে?

.....

প্রশ্ন নং ৪ঃ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ যিকোনো দুটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰক।
(৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ যিকোনো দুটা সমাজবাদী আৰু অর্থনৈতিক নীতি উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

৬.৭ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ সাংবিধানিক গুৰুত্ব

সংবিধানৰ ৩৭নং অনুচ্ছেদৰ যোগেদি নির্দেশাত্মক নীতিসমূহক শাসন পৰিচালনাৰ ক্ষেত্ৰত মৌলিক হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে আৰু আইন প্রণয়নৰ ক্ষেত্ৰত এই নীতিসমূহ অনুসৰণ

কৰাটো ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰধান কর্তব্য। যদিও নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ বলবৎযোগ্য নহয় আৰু চৰকাৰক এই নীতিসমূহ মানি চলিবলৈ বাধ্য কৰাব নোৱাৰি, তথাপি চৰকাৰে এই নীতিসমূহ অনুসৰণ কৰা দৰকাৰ। কাৰণ, নির্দেশাত্মক নীতিৰ অন্তৰালত ৰাজনৈতিক কাৰণ নিহিত হৈ থাকে আৰু সেইকাৰণে প্ৰত্যেক চৰকাৰে যিমান দূৰ সম্ভৱ এই নীতিসমূহৰ বাস্তৱ ৰূপায়ণৰ চেষ্টা কৰা প্ৰয়োজন।

নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ সংবিধানৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ হোৱা হেতুকে প্ৰত্যেক ৰাজ্য চৰকাৰে এই নীতিসমূহৰ বাস্তৱ ৰূপায়ন কৰা দৰকাৰ। এই নীতিবোৰে ভাৰতীয় জনসাধাৰণৰ আশা-আকাংশাক প্ৰতিনিধিত্ব কৰে। গতিকে চৰকাৰে জনসাধাৰণৰ প্ৰতি দায়িত্ব স্বীকাৰ কৰি নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ শাসন পৰিচালনা আৰু আইন প্ৰণয়নৰ ক্ষেত্ৰত মানি চলা উচিত। গতিকে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ বলবৎযোগ্য নহয় যদিও নিঃসন্দেহে এইবোৰৰ সংবিধানিক গুৰুত্ব অপৰিসীম।

৬.৮ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজৰ প্ৰভেদ

নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ দুয়োটাৰেই প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল জনসাধাৰণৰ সুখ সুনিশ্চিত কৰা। উদ্দেশ্যেগত ফালৰ পৰা দুয়ো একেধৰণৰ যদিও দুয়োৰে মাজত কিছুমান পার্থক্য পৰিলক্ষিত হয়। তলত সেইবোৰ চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল—

- মৌলিক অধিকাৰসমূহ নাগৰিকৰ উদ্দেশ্যে প্ৰদান কৰা হৈছে; আনহাতে নির্দেশাত্মক নীতি সমূহ ৰাষ্ট্ৰৰ উদ্দেশ্যে প্ৰদান কৰা হৈছে।
- মৌলিক অধিকাৰসমূহ ব্যক্তিবাদী (individualistic) যিয়ে ব্যক্তিৰ জীৱনলৈ সুখ দিব বিচাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ সমাজতান্ত্রিক আৰু এইবোৰে সমাজত সমতা আৰু ন্যায় প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰে।
- মৌলিক অধিকাৰসমূহ বলবৎযোগ্য হয়। নাগৰিকে ভংগ অধিকাৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে আইনগত সাহায্য বিচাৰি আদালতৰ কাষ চাপিব পাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ আদালতৰ দ্বাৰা বলবৎযোগ্য নহয়। এনে নীতিসমূহ ৰূপায়ন নকৰাৰ অভিযোগত আদালতৰ ওচৰ চাপিব নোৱাৰি। নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ৰূপায়ণ কৰিবলৈ চৰকাৰক বাধ্য কৰাব নোৱাৰি।
- মৌলিক অধিকাৰসমূহ স্বতঃস্ফূৰ্তভাৱে (automatically) কার্য্যকৰী হয় যদিও নির্দেশাত্মক নীতি ৰূপায়ণ কৰিবলৈ সংসদে আইন প্ৰণয়ন কৰিব লাগে। ৪০নং অনুচ্ছেদত অন্তর্ভুক্ত গাওঁ পঞ্চায়ত গঠন কৰি গ্ৰাম্য জনসাধাৰণক স্বায়ত্ব শাসন ব্যৱস্থা কার্যকৰী কৰাৰ উদ্দেশ্যে ৰাষ্ট্ৰই পঞ্চায়ত আইন প্ৰণয়ন কৰিছে। মৌলিক অধিকাৰ কার্যকৰী কৰিবলৈ চৰকাৰে কোনো আইন প্ৰণয়ন কৰিব নালাগে।
- মৌলিক অধিকাৰে ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰে। ইয়াৰ বিপৰীতে নির্দেশাত্মক নীতিয়ে সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰে।
- কিছুমান মৌলিক অধিকাৰ ইতিবাচক (positive) আৰু আন কিছুমান নেতিবাচক (negative)। আনহাতে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ইতিবাচক চৰিত্ৰৰ হয়।
- ৰাষ্ট্ৰীয় জৰুৰীকালীন সময়ছোৱাত নাগৰিকৰ কিছুমান মৌলিক অধিকাৰ উপভোগ

সাময়িকভাৱে স্থগিত ৰখা হয়। কিন্তু নির্দেশাত্মক নীতি কোনো পৰিস্থিতিতে কর্তন নহয়।

- মৌলিক অধিকাৰসমূহ অসীম বা চূড়ান্ত নহয়। নাগৰিকে কিছুমান যুক্তিসংগত বাধাৰ (reasonable restrictions) মাজতহে এই অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰিব পাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ সাংবিধানিক বাধা আৰোপ কৰা হোৱা নাই। ৰাজনৈতিক সদিচ্ছাৰ (political will) ওপৰত ভিত্তি কৰি চৰকাৰে এই নীতিসমূহ ৰূপায়ন কৰিব বা নকৰিবও পাৰে।
- মৌলিক অধিকাৰ বিৰোধী বা মৌলিক অধিকাৰ ভংগকাৰী যিকোনো আইন ন্যায়ালয়ে অসাংবিধানিক বুলি ঘোষণা কৰিব পাৰে। কিন্তু সংসদে প্রণয়ন কৰা কোনো আইন নির্দেশাত্মক নীতিৰ বিৰোধী হোৱাৰ অজুহাতত বাতিল হৈ নাযায়।
- মৌলিক অধিকাৰৰ লগত নির্দেশাত্মক নীতিৰ সংঘাত সৃষ্টি হ'লে মৌলিক অধিকাৰে অধিক প্রাধান্য লাভ কৰে। নির্দেশাত্মক নীতি কার্যকৰী কৰাৰ বাবে সংসদে প্রণয়ন কৰা প্রতিখন আইন আদালতৰ বিবেচনাধীন হয় আৰু এনে আইনে নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰ বিশেষকৈ ১৪ আৰু ১৯নং অনুচ্ছেদত অন্তর্ভুক্ত মৌলিক অধিকাৰ ভংগ কৰিছে নেকি সেই সম্বন্ধে আদালতে বিচাৰ কৰে।
- মৌলিক অধিকাৰসমূহ অধিক নির্দিষ্ট আৰু বাস্তৱ। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ বহল পৰিধিৰ।

দুয়ো ধাৰণাৰ মাজত এনে ধৰণৰ প্রভেদ থাকিলেও আমি নিঃসন্দেহে মত পোষণ কৰিব পাৰো যে মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতি দুয়োৱে ভাৰতীয় সংবিধানত এক মুখ্য স্থান দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। দুয়ো ধাৰণা ভাৰতীয় সংবিধানৰ অবিচ্ছেদ্য অংগ। দুয়োৰে মাজত এক আন্তঃসম্বন্ধ পৰিলক্ষিত হয়। ৰাষ্ট্ৰৰ উন্নয়নৰ কাৰণে দুয়োৰে মাজত এক ভাৰসাম্য (balance) বজায় ৰখা প্রয়োজন।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৬ঃ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ সাংবিধানিক গুৰুত্ব সম্পর্কে আলোচনা কৰক। (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ঃ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজত যিকোনো দুটা পার্থক্য উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

.....

৬.৯ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাৰতীয় সংবিধান প্রণেতাসকলে আয়াৰলেণ্ডৰ সংবিধান অনুসৰণ কৰি আমাৰ দেশৰ সংবিধানতো একেধৰণৰ নির্দেশাত্মক নীতি অন্তর্ভুক্ত কৰিছে। ভাৰতীয় সংবিধানৰ চতুর্থ অংশৰ অনুচ্ছেদ নং ৩৬ ৰ পৰা ৫১ লৈ এই নীতিসমূহ অন্তর্ভুক্ত কৰিছে। ইয়াৰ প্রধান লক্ষ্য হৈছে সমাজ অর্থনৈতিক দিশত বিকাশ সাধন কৰাৰ লগতে ভাৰতবর্ষক এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্র হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰা।
- ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নিদের্শাত্মক নীতিসমূহক কেইবাটাও ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি। এই নীতিসমূহ প্রধানকৈ ৰাষ্ট্রৰ শাসন পৰিচালনা, ভাৰতীয় সমাজ ব্যৱস্থাৰ বিভিন্ন দিশ, আন্তঃৰাষ্ট্রীয় শান্তি আৰু নিৰাপত্তা সম্পর্কীয় নীতিৰ সুসংমিশ্রণ বুলিব পাৰি।
- ৰাষ্ট্র পৰিচালানাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহক সমাজবাদী আৰু অর্থনৈতিক নীতি, গান্ধীবাদী নীতি, আৰু আন্তঃৰাষ্ট্রীয় নীতি আদি ভাগত শ্রেণীবিভাগ কৰিব পাৰি।
- চৰকাৰে সামাজিক, অর্থনৈতিক, উদ্যোগ, কৃষি শ্রমিক আৰু কৰ ইত্যাদি বিষয়ক বিভিন্ন ধৰণৰ আইন প্রণয়ন কৰিছে।
- নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজত বহুতো প্রভেদ লক্ষ্য কৰা হয়। মৌলিক অধিকাৰসমূহ নাগৰিকৰ উদ্দেশ্যে প্রদান কৰা হৈছে, আনহাতে নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ৰাষ্ট্রৰ উদ্দেশ্যে প্রদান কৰা হৈছে। নির্দেশাত্মক নীতিত ভাৰতক এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্রলৈ পৰিণত কৰাৰ সমাজ অর্থনৈতিক নির্দেশসমূহো অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে।
- নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ আদালতৰ দ্বাৰা বলবৎযোগ্য নহয় যদিও এই নীতিসমূহ আমাৰ সংবিধানৰ অপৰিহার্য অংগ। কোনো দায়বদ্ধ চৰকাৰে এই নীতিসমূহৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিব নোৱাৰে। দেশৰ সমাজ অর্থনৈতিক উন্নয়নত চাবি ৰূপে এই নীতিসমূহে কার্য ৰূপায়ণ কৰে।

৬.১০ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০ । *ভাৰতৰ প্ৰশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শর্মা, দুর্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শর্মা, ড° পূৰবী ২০০৫ । *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্ৰ আৰু নায়ক, প্ৰতুল চন্দ্ৰ ২০১১ ।*স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্ৰকাশন।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Chander, Prakash.(2000). *Indian Government and Politics*. New Delhi :Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

2) Ghai, K.K.(2007). *Indian Government and Politics*.New Delhi: Kalyani Publishers.

3) Kapur, Anup Chand and Misra, K.K. (2006). *Select Constitutions.*New Delhi : S. Chand and Company.

4) Pylee, M,V. (2006). *Constitutional Government in India.* New Delhi:S. Chand and Company.

৬.১১ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ শুদ্ধ।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ ৰাষ্ট্ৰৰ উদ্দেশ্যে।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ইতিবাচক (Positive) হোৱা হেতুকে এইবোৰে ৰাষ্ট্ৰৰ কার্য পৰিধি আৰু ক্ষমতা বৃদ্ধি কৰিছে।

(খ) নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্ৰধান লক্ষ্য হ'ল কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ (Welfare State) প্ৰতিষ্ঠা কৰা। এই নীতিবোৰ সমাজবাদী চিন্তাধাৰাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) পুৰুষ মহিলা নির্বিশেষে সকলোৰে বাবে জীৱিকা অর্জনৰ সুবিধা কৰা;

(খ) সমাজৰ সকলো শ্ৰেণীৰ মাজত সম্পদৰ সম-বিতৰণ কৰা।

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ সংবিধানৰ ৩৭নং অনুচ্ছেদৰ যোগেদি নির্দেশাত্মক নীতিসমূহক শাসন পৰিচালনাৰ ক্ষেত্রত মৌলিক হিচাপে গণ্য কৰা হৈছে আৰু আইন প্রণয়নৰ ক্ষেত্রত এই নীতি সমূহ অনুসৰণ কৰাটো ৰাষ্ট্ৰৰ প্রধান কর্তব্য। যদিও নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ বলবৎযোগ্য নহয় আৰু চৰকাৰক এই নীতিসমূহ মানি চলিবলৈ বাধ্য কৰাব নোৱাৰি, তথাপি চৰকাৰে এই নীতিসমূহ অনুসৰণ কৰা দৰকাৰ। কাৰণ, নির্দেশাত্মক নীতিৰ অন্তৰালত ৰাজনৈতিক কাৰণ নিহিত হৈ থাকে আৰু সেইকাৰণে প্রত্যেক চৰকাৰে যিমান দূৰ সম্ভৱ এই নীতিসমূহৰ বাস্তৱ ৰূপায়ণৰ চেষ্টা কৰা প্রয়োজন।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰঃ (ক) মৌলিক অধিকাৰসমূহ নাগৰিকৰ উদ্দেশ্যে প্রদান কৰা হৈছে; আনহাতে নির্দেশাত্মক নীতি সমূহ ৰাষ্ট্ৰৰ উদ্দেশ্যে প্রদান কৰা হৈছে।

(খ) মৌলিক অধিকাৰসমূহ ব্যক্তিবাদী (individualistic) যিয়ে ব্যক্তিৰ জীৱনলৈ সুখ দিব বিচাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ সমাজতান্ত্রিক আৰু এইবোৰে সমাজত সমতা আৰু ন্যায় প্রতিষ্ঠা কৰিব বিচাৰে।

৬.১২ আৰ্হি প্রশ্ন

ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি সমূহ কোনখন সংবিধানৰ পৰা ধাৰ কৰা হৈছে?

প্রশ্ন ২ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি সমূহ সংবিধানৰ কোনটো অধ্যায়ত অন্তর্ভূক্ত কৰা হৈছে?

প্রশ্ন ৩ঃ নির্দেশাত্মক নীতিত সন্নিবিষ্ট গান্ধীবাদী নীতি সমূহ কোনবিলাক অনুচ্ছেদত উল্লেখত আছে ?

প্রশ্ন ৪ঃ নির্দেশাত্মক নীতিত সন্নিবিষ্ট আন্তঃৰাষ্ট্রীয় নীতিসমূহ কোনটো অনুচ্ছেদত উল্লেখত আছে?

খ) চুটি প্রশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতীয় সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্রধান বৈশিষ্ট্যসমূহৰ বিষয়ে লিখক।

প্রশ্ন ২ঃ নির্দেশাত্মক নীতিত সন্নিবিষ্ট যিকোনো চাৰিটা গান্ধীবাদী নীতি উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি বুলিলে কি বুজে? নির্দেশাত্মক নীতিত সন্নিবিষ্ট আন্তঃৰাষ্ট্রীয় নীতিসমূহ কি কি উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ৪ঃ নির্দেশাত্মক নীতি আৰু মৌলিক অধিকাৰৰ মাজৰ প্রভেদসমূহ বিচাৰ কৰক।

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ প্রধান প্রকাৰ সমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ ভাৰতবষত নর্দেশাত্মক নীতিৰ ৰূপায়ণৰ সম্বন্ধে বর্ণনা কৰক।

*** ***** ***